

VGS-jaarvergadering

Dhr. J. Bakker

19 september 2020

Vertragen en verdiepen.

1. Inleiding

Hoe houden we de Bijbelse koers te midden van evangelische en seculiere invloeden die in een hoog tempo langskomen én binnenkomen? Dat is de kernvraag voor vandaag.

Ik wil beginnen met drie citaten van Dr. W. Aalders:

In het eerste citaat beschrijft Aalders het gezin. Hij noemt dat de oer-ruimte. Het gezin is als het ware een tweede baarmoeder waarin het kind, na de geboorte, kan groeien. De plaats waar het kind zich absoluut veilig weet en zich van de liefde en de zorg van de moeder verzekerd weet. Luistert u maar:

>>>

De oer-ruimte – het gezin – mag niet beschadigd worden door een overmaat van indrukken, die verwarren, verstrooien, afleiden. Het kind moet eerst opgroeien in de geborgenheid van een huis dat het afgrenst van de wereld. Het heeft een Nazareth nodig, waar het kan toenemen in ‘wijsheid, en in grootte, en in genade bij God en de mensen’ (Luk 2 : 52). Dáár wortelt het in de Schepping en in de Historie. Dáár ontvangt het de in de Bijbel neergelegde oerervaringen van Natuur en Openbaring, van aarde en hemel, tijd en eeuwigheid, mens en God, zonde en genade. Het is voor het gehele verdere leven van fundamentele betekenis wat het in dat Nazareth van de prille jeugd (..) opdoet. Vooral de moeder heeft hier een taak.

<<<

In het tweede citaat heft Aalders de moeder op het schild. De moeder is de spil waar het gezin om draait. In prachtige bewoording geeft hij kleur aan de Bijbelse scheppingsorde:

>>>

De Bijbel wijst telkens op de fundamentele betekenis speciaal van de vrouw voor de opvoeding. Het woord ‘opvoeden’ wijst al in de richting van de moeder. Zij is niet alleen in tijdsorde maar ook in rangorde de eerste in de opvoeding. (..) Het vaderschap van de man is er dan ook slechts door de bemiddeling van de moeder. Slechts via de moeder is de vader voor het kind geen vreemde. Is de verhouding tussen de vader en de moeder slecht, dan heeft het kind ook geen geestelijk profijt van het vaderschap van de man. In de opvoeding is dit een elementair gegeven! De moeder omvat het kind eerst in de geborgenheid van de moederschoot. Daarna in de geborgenheid van het huis. Het is de moeder die het huis ziel en leven geeft, en het maakt tot een oer-ruimte, waar het kind groeien, tieren, spelen, leren kan. Daarom schermt zij die oer-ruimte af van de heftige dynamiek en de felle prikkels van de straat en de markt. Het kind leeft met weinig, maar het leeft diep. Daarom moet het ouderlijk huis een citadel, een plaats van wereldse distantie zijn.

<<<

Het derde citaat gaat over de christelijke school. In dit citaat plaats Aalders de school in de positie als poort; als de poort van het gezin naar de maatschappij. Als de stadspoort van Nazareth. Daarin onderstreept hij het belang en de noodzaak van christelijke vorming door de school.

>>>

Ik omschrijf het christelijk onderwijs graag als de stadspoort van Nazareth (NB: Aalders heeft het in het verband van het citaat over Naïn, maar ik heb dat gewijzigd in Nazareth om de aansluiting met de andere citaten te bevorderen, JB). De school is immers de noodzakelijke doorgang van het ouderlijk huis naar de wijde wereld. Zij heeft daarbij het verstand en de kennis van het kind te ontwikkelen, zonder de ziel te beschadigen. Zij heeft kennis en wetenschap bij te brengen, maar daarbij de vroomheid in acht te nemen. Zij heeft het kind wegwijs te maken in de maatschappij, zonder de vloek over zich te halen (Matth. 18:6): 'Maar zo wie een van deze kleinen, die in Mij geloven, ergert, het ware hem nutter, dat een molensteen aan zijn hals gehangen, en dat hij verzonken ware in de diepte der zee.' Ik aarzel daarom niet, om hier van een ambt te spreken. Want deze taak aldus te vervullen in de stadspoort van Nazareth, dat kan niet anders zijn dan een roeping, een hoge en zware roeping!

<<<

Ik meen met deze citaten het antwoord te hebben gegeven op de kernvraag. De citaten van Aalders gaan over het gezin als oer-ruimte, de moeder als de spil in het gezin en de school als de poort van het gezin naar de maatschappij. De manier waarop Aalders de betekenis van het gezin, de moeder en de school duidt, heeft, vanuit onze huidige maatschappelijk context gezien, alles te maken met vertragen en verdiepen. In deze lezing wil ik dat wat uitwerken.

Ik wil beginnen met het stellen van een paar vragen en die tevens beantwoorden, zodat u begrijpt in welke context ik de kernvraag plaats.

2. Wat is een school?

Een school is een levenloos construct. Een instituut dat uitgaat van een juridische rechtsvorm. Bijvoorbeeld een vereniging. De school ontvangt middelen van de overheid voor het geven van onderwijs, draagt zorg voor doelmatige besteding van die middelen, legt verantwoording af aan de inspectie en treedt op als werkgever. Dit construct heeft in zichzelf geen identiteit. Geen moraal.

Het wordt anders wanneer de school wordt bemenst. Dan wordt de school beziel. Door mensen die wél een identiteit en een moraal hebben. Mensen, die inhoud en duiding geven aan de grondslag en de doelstelling van de school. Dan krijgt de school een profiel, een kleur. Maar, en daarom kies ik voor die aanvankelijk platte benadering, een school krijgt nooit een identiteit. Ook geen moraal. Dat is voorbehouden aan mensen. Daarmee stel ik, dat het vandaag niet gaat over de school maar over u en mij.

Maar niet alles is daarmee gezegd. Want de moderne school is méér dan een onderwijsinstelling. Het is ook een opvoedingsinstituut geworden. Dat heeft te maken met het feit dat het gezin, steeds verder wordt afgebroken. Veel van onze kinderen groeien op in gebroken of éénoudergezinnen. Ouders besteden een deel van de opvoeding uit. De kinderen worden bezig gehouden met van alles en nog wat en worden bloot gesteld aan een overmaat aan prikkels. En tegelijkertijd stellen ouders steeds hogere eisen aan de leerprestaties van hun kind. Dat leidt – onder meer – tot allerlei soorten van gedragsontsporingen. Wat ouders verzuimen te doen wordt toegevoegd aan de opdracht van de school. Daarnaast gebruikt de overheid de school voor het stimuleren van allerlei maatschappelijk wenselijke ontwikkelingen. Op het gebied van emancipatie, seksualiteit, sport, media, voeding, duurzaamheid, enzovoorts.

De moderne school lijkt een soort maatschappelijke hulpdienst te zijn geworden. Met een alarmnummer en een traumateam. Dat geldt ook voor onze scholen.

3. Wat is een christelijke school?

De tweede vraag. Een christelijke school vaart de Bijbelse koers. Binnen de christelijke school staat de heilsboodschap centraal. Onze kinderen hebben een ziel. Ze liggen verloren en moeten gered worden. Ze moeten tot Jezus geleid worden. Zoals de kinderen in Marcus 10 tot de Heere Jezus gebracht werden; zoals Filippus Nathanaël tot Jezus leidde; zoals Andreas zijn broer Petrus tot Jezus leidde. De christelijke school heeft hier een opdracht binnen de drieslag gezin – school – kerk. Binnen de christelijke school worden onze kinderen gevormd worden naar de Bijbelse waarden en normen en heeft de Bijbel het laatste woord. Dat beïnvloedt alles.

Een christelijke school is herkenbaar aan statuten en documenten. Maar dat is niet de essentie. Het gaat om de dagelijkse gang van zaken. En die wordt bepaald door de mensen die bij de school betrokken zijn. Door de ouder, de conciërge, de directeur, de docent, de toezichthouder. In een christelijke school geeft een docent, óók met behulp van een seculiere methode, een christelijke les. Een christelijke school is dus herkenbaar aan de mensen; aan het spoor dat ze trekken.

4. Nu de kernvraag

Hoe houden we de Bijbelse koers te midden van evangelische en seculiere invloeden die in een hoog tempo langskomen én binnenkomen?

Voordat ik de vraag ga beantwoorden, wil ik de vraag eerst van commentaar voorzien.

Mijn eerste commentaar: Net heb ik u uitgelegd wat ik versta onder een christelijke school. Vanuit dat gezichtspunt komt de vraag bij me op: 'varen onze scholen eigenlijk wel de Bijbelse koers? Zijn onze scholen eigenlijk wel christelijke scholen?' Dat zijn ongemakkelijke vragen. Maar ik zal motiveren waarom ik deze vragen stel:

Ik noem drie concrete voorbeelden.

- Het vierde gebod. Schepping. 'Want in zes dagen heeft de HEERE de hemelen en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is.' In onze achterban groeit de waardering voor de theïstische evolutieeler. Moderne opvattingen plaatsen Genesis 1 en 2 in een nieuw perspectief. Deze opvattingen nestelen en wortelen zich in onze achterban en daarmee ook in onze scholen.
- Het vijfde gebod. Binnen onze scholen zijn de CAO (de Collectieve Arbeidsovereenkomst) en Wet op de Medezeggenschap in het Onderwijs, bepalende documenten. Deze documenten zijn doorspekt van seculier denken en laten geen ruimte voor Bijbelse gezagsverhoudingen. Maar ze bepalen wel wat er gebeurt. En onze mensen beroepen zich erop.
- Het zevende gebod. Ds. de Heer heeft uitgebreid aandacht gegeven aan het thema homoseksualiteit. Maar dat kunnen we uitbreiden. Hoe komt het dat er zoveel echtscheidingen plaatsvinden in onze gezindte? Ter illustratie: pas hoorde ik van een – weliswaar wat kleinere – klas op één van onze scholen waarin de helft van de leerlingen afkomstig is uit gebroken gezinnen. Wat te denken van het massaal gebruik van media zoals bijvoorbeeld Netflix, onder onze ouderen en onze jongeren, en de impact daarvan op de seksuele moraal?

Zijn het niet juist deze ontwikkelingen die de aanleiding vormden voor onze ouders en grootouders om christelijke scholen op reformatorische grondslag op te richten? Op belangrijke punten hebben we de Bijbelse koers losgelaten. Ik kan dat inhoudelijk uitwerken met tal van voorbeelden uit de dagelijkse praktijk. Maar ik heb daar nu niet de gelegenheid voor. Wel kan ik u, samenvattend, vertellen wat dit voor een school betekent: De *ouder* ontwikkelt zich tot een veeleisende consument: ik wil en u moet. De *leerling*, wordt prins of prinses; door een palet aan voorzieningen worden ze – als het ware – gevormd tot individualist. De *docent* moet naast vakspecialist ook hulpverlener zijn. En de *directeur*

moet denken en werken als een jurist; om de orde te bewaken en allerlei aanspraken die ouders en medewerkers maken, en de claims die ze op de school leggen in banen te leiden.

Misschien vind u wel dat ik overdrijf. Ik denk het niet. Dit is wat er aan de hand is.

Ik wil daar wél een opmerking aan vast maken. En dat is deze: ik zou onze achterban onrecht aandoen door iedereen over één kam te scheren. Gelukkig mag ik werken met heel veel gepassioneerde, betrokken en deskundige medewerkers en docenten. Ook weet ik me gesteund door heel veel betrokken ouders die de school een warm hart toe dragen. Dat geldt ook voor mijn collega's op andere scholen. Maar, we moeten onze ogen niet sluiten. De praktijk is dat de antichristelijke winden door onze scholen waaien en dat de vijand zich binnen de poort bevindt. En, dat deze invloeden aan kracht toenemen.

Mijn tweede commentaar: de vraag suggereert dat we moeten proberen om evangelische invloeden buiten de school te houden. Ik wil daar een kanttekening bij plaatsen. Bij het vormen van onze kinderen gaat het om een verticale dimensie – onze verhouding ten opzichte van onze Schepper – en om een horizontale dimensie – onze verhouding ten opzichte van onze naaste. Als het bij die evangelische invloeden gaat om die verticale dimensie, om opvattingen die afwijken van onze Belijdenisgeschriften, dan ondersteun ik die suggestie van harte. Maar ik wil wel aandacht vragen voor die andere dimensie. Want daar zit het in onze gezindte echt mis. Op dat gebied kunnen reformatorischen van evangelischen veel leren. Dan gaat het om consumentisme, omzien naar de naaste, accepteren en respecteren van minderheden, ethisch verantwoord omgaan met dieren, benutten van onuitputtelijke (energie)bronnen, enz. Hier past ons geen pretentie. Integendeel.

Mijn derde commentaar: Ik vind de kernvraag typerend voor onze gezindte. We veronderstellen dat we de Bijbelse koers varen. Maar moeten we daar niet ernstig aan twifelen? We zijn gewend geraakt aan onze afwijkingen en hebben niet in de gaten hoe gesecculariseerd we zijn. In het vorig jaar verschenen boekje 'Shoppen in advent' legt Prof. dr. Herman Paul daar de vinger bij. Ik wil u aanraden om dat boekje eens te lezen, voor zover u dat nog niet hebt gedaan. Hij houdt ons een onaangename spiegel voor. Althans, dat was mijn ervaring.

5. Antwoord

Ik kom nu tot het beantwoorden. Bij de voorbereiding op deze lezing heb ik me laten omringen door mensen als Groen Van Prinsterer, Da Costa en Aalders. Hoe doorzagen zij hun tijd! En als ik hun nalatenschap op me laat inwerken en dat projecteer op de dag van vandaag, en meer specifiek op ons christelijk onderwijs, dan kan ik niet anders dan concluderen dat de Revolutie van het verlichtingsdenken – waar Groen en da Costa zo tegen strenden – binnen onze gezindte, en dus ook binnen onze scholen, diepe sporen trekt. En dat die sporen steeds verder worden verdiept. We versnellen en vervlakken in hoog tempo.

Hoe houden we de Bijbelse koers te midden van evangelische en seculiere invloeden die in een hoog tempo langskomen én binnenkomen?

Hoe? Met deze vraag kunnen we twee kanten op. De kant van het onderhoud en de kant van de restauratie. Bij het onderhoud gaat het om het behouden van wat we hebben. Zo'n grondhouding sluit aan op wat ik vaak hoor zeggen: 'we moeten zuinig zijn op wat we – nog – hebben'. En dat is waar. Zeker waar. Maar deze grondhouding betekent wel dat we ook accepteren dat we op belangrijke punten de Bijbelse koers hebben losgelaten. De andere kant is de kant van de restauratie. Terugbrengen naar de oorspronkelijke situatie.

Het lijkt me evident dat restauratie veel dieper gaat dan onderhoud. Maar in beide gevallen staan we voor een moeilijke opdracht. Ik denk dat, welke kant we ook kiezen, beide routes daden van moed, beleid en trouw vereisen. Het zijn de kwalificaties voor de Militaire Willemsorde; de hoogste Nederlandse ridderorde. *Moed* om te kiezen voor *het* Beginsel. Om wegen in te slaan die tegenstand, miskenning en verguizing meebrengen. *Beleid* om doelgericht, nuchter, verstandig en vastberaden te werk te gaan. En *trouw* om vast te houden aan het Beginsel, ook als alles tegenzit en de weerstand groot is. Deze daden zijn nodig, omdat we te strijden hebben met de tijdgeest, die het karakter heeft van een overmacht. Van een Goliath.

Laat ik concreet worden. Over welke daden hebben we het dan?

Ik denk dat ik moet beginnen met een daad die voorafgaat aan die van ons. Ik lees u een citaat uit een preek van César Malan, in leven predikant te Genève. Hij schreef:

'Het is een zegen dat de Heere ons alle vertrouwen op onszelf ontnemt, als we Goliath moeten bestrijden. Dat Hij ons berooft van de schitterende wapenrusting van ons menselijk bestaan. Dat Hij ons slechts een slinger en een kiezelsteentje in de hand geeft! De wereld roept uit: 'Een slinger? En een waardeloos kiezelsteentje om mij te bestrijden en mij neer te werpen?'. We antwoorden aan de wereld: 'Ja! Dat is om u neer te vellen! Want de slinger, dat is ons geloof! En dat kiezelsteentje, dat is de Naam van Jezus!'

Het gaat hier dus om de daad van het geloof. Dat is een Gods-daad. Izak offeren. Jericho omsingelen. Goliath tegemoet gaan. Ons voor God verootmoedigen, onze afhankelijkheid belijden, op Hem vertrouwen, de Heere aan het werk laten. Vraag en antwoord 21 van de HC. Dat als eerste.

Dan nu die daden van moed, beleid en trouw. Bij de benoeming van die daden ga ik eerst de citaten van Aalders langs, waar ik mee begon.

- Restaureren van het gezin. De oer-ruimte waarin het kind van de moeder onvoorwaardelijke liefde, tijd en aandacht ontvangt. Waar het fundament wordt gelegd voor het verdere leven. Dit gaat niet samen met het uitbesteden van de opvoeding van onze kinderen aan anderen; soms wel op drie verschillende adressen per week.
- Herwaarderen van het huwelijk en van de rol van de moeder. Pas hoorde ik iemand zeggen: 'het mooiste geschenk dat je als vader aan je kinderen kunt geven is heel veel van hun moeder houden'. Ik denk dat hier een grote kern van waarheid in zit.
- Verdedigen van die oer-ruimte tegen de 'heftige dynamiek en de felle prikkels van de straat en de markt'. Natuurlijk denk ik dan aan het terugdringen van het gebruik van digitale media. Maar ook allerlei andere vormen van entertainment die de plaats innemen van de tijd en de aandacht van de moeder.
- Verdiepen van de verbinding tussen het gezin en de school. Slaan op één aambeeld. 'Want', zo vraagt Aalders ons af, 'als datgene wat het kind in de schoolwereld opdoet en ontvangt weerspreekt wat het van vader en moeder heeft meegekregen, dan worden gezin en school twee rijken die met elkaar in conflict zijn. Hoe zal de ziel van het kind dat conflict doorstaan en overleven?'

Hier ligt naar mijn overtuiging de kern. Het restaureren van het christelijk gezin. De hoeksteen van de samenleving. Met de moeder als de spil in dat gezin. En de school als de poort tussen het gezin en het maatschappelijke leven. En juist dat gezin is het waar de duivel al zijn pijlen op richt. Dàt moet stuk. Immers, als het gezin wordt ontwricht, ontwricht alles! Daar is het satan om te doen. En, wie niet blind is, ziet het om zich heen gebeuren. Ook binnen onze gezindte.

Ik voeg er nog een paar daden van geloof, moed, beleid en trouw aan toe.

- Leven in eeuwigheidsperspectief. Wij en onze kinderen reizen naar Gods rechterstoel. Vertoeven als gasten en vreemdelingen op deze aarde.
- Herstellen van de gezagsrelaties naar Bijbelse maatstaven.
- Opofferen van onze verknochtheid aan zaken die wij belangrijk vinden maar die voor de HEERE onbelangrijk zijn in het uur van ons sterven. De hoofdzaken van de bijzaken onderscheiden.
- Levend houden van onze tradities. Door ze doorgaand om te smelten in de pasmunt van de tijd. Om te voorkomen dat ze hun waarde verliezen doordat ze verstenen. We moeten geloofwaardigheid voor onze kinderen bewaken door te voorkomen dat we gaan – of blijven – geloven in versteende goden (met een kleine g).

Ik kan me voorstellen dat u denkt: ‘deze lat ligt te hoog; niet realistisch; 100 jaar terug in de tijd; onuitvoerbaar’. En ik voel met u mee. Dit is een tegendraadse lijn die alles op de kop zet. Maar als we dat zeggen dan redeneren we natuurlijk wel menselijk. Horizontaal. We redeneren dan anders dan Abraham die Izak offerde, Jozua die Jericho omsingelde en David die op Goliath afging met een slinger en met een steen.

Ik kan me ook voorstellen dat u denkt: waarom komt u nu niet met een realistisch scenario; bijvoorbeeld met een lijstje van heel concrete maatregelen waar we morgen direct mee aan de slag kunnen. Zoals:

- Scherper toezien op de toelating van leerlingen (en dus ook ouders);
- Kritischer zijn bij de benoeming van docenten;
- Meer aandacht besteden aan de ontwikkeling van eigen methodes;
- Inzetten op het terugdringen van mediagebruik;

Als ik ervan overtuigd zou zijn dat de belangen van onze scholen hiermee veilig gesteld zouden zijn, zou ik ze genoemd hebben. Het zijn wel belangrijke onderwerpen, die zéker onze aandacht verdienen, maar in het grote perspectief moeten we ons richten op een andere plek. We moeten afdalen naar het fundament. Naar de oer-ruimte van het gezin. Naar de moeder. En van daaruit naar de poort, naar de school.

6. Evaluatie

Ik ga afsluiten. Als eerste wil ik even teruggrijpen op die twee manieren van benadering: onderhoud of restauratie. En ik zei al: restaureren is reformeren. Daarbij heb ik in het midden gelaten of onderhoud überhaupt een optie is. Ik wil best met u delen wat mijn persoonlijke visie daarop is. In eerste instantie vind ik dat we de realiteit eerlijk onder ogen moeten zien. We hebben de Bijbelse koers op belangrijke punten losgelaten. Daar moeten we over na gaan denken. En meer dan dat! Daarnaast geloof ik dat we niet al te pretentius moeten zijn. Dat onze grondhouding veel belangrijker is dan het doel dat we nastreven. Of dat nu onderhouden of restaureren is. De Heere heeft ons op een plaats gesteld en het is onze opdracht om biddend, in afhankelijkheid van Hem, te doen wat onze hand vindt om te doen. En de uitkomst aan Hem over te laten. ‘Wandelt voor Mijn Aangezicht en wees oprecht’. Maar ik geloof ook dat Hij daden van moed, beleid en trouw van ons eist. Alles doen wat we kunnen doen om het ideaal na te treven: het volgen van de Bijbelse koers.

Misschien is het u opgevallen dat ik het niet heb gehad over onderwerpen als bijvoorbeeld liedcultuur, kleding en Bijbelvertaling. Belangrijke onderwerpen waar we zorgen om moeten hebben. Maar het zijn ook onderwerpen die een bestuurder of een directeur van een christelijke school van het werk houden. In onze achterban zijn het – als het ware – open zenuwen. Als ze geraakt worden levert dat direct heftige reacties op. Wat het extra moeilijk maakt is dat er zo weinig bereidheid bestaat om naar elkaar te luisteren en elkaars argumenten en meningen inhoudelijk te doordenken en te bespreken. Laat staan tot een gezamenlijke overweging te komen.

Weet u wat ik wel eens denk? Ik zou Luther wel eens willen bellen. En hem vragen: 'dominee Luther, zou u eens een paar weken met ons mee willen lopen? En ons advies willen geven hoe wij hiermee om moet gaan? Zoals het nu gaat, gaat het niet goed. Het moet anders. Maar waar beginnen we en hoe? Ik ken Luther uit zijn geschriften en voel me hartelijk aan hem verbonden. Maar ik ben bang dat hij ons na één dag al stevig onder handen zou nemen. Hij zou ons de mantel uitvegen en ons het verwijt maken dat we slap en laks zijn en ons oor laten hangen naar ketters en duivels (om zijn woorden maar te gebruiken). Hij zou resoluut aan het hervormen slaan en onze 'aflaathandel' te lijf gaan. Tenminste, dat denk ik.

Maar, we moeten natuurlijk niet bij Luther zijn. Want die slinger en dat steentje zijn niet bij hem te verkrijgen. Dan moeten we aankloppen bij een ander Adres. Bij de God van Luther!

Ik eindig. Maar natuurlijk niet in de mineur. Want christelijke scholen zijn geen doelen op zich. Het zijn slechts instrumenten die de Heere gebruikt om Zijn grote plan uit te voeren. Het bouwen van zijn Kerk. Ook op onze scholen. Ondanks ons, en wat wij ervan maken. Daar ben ik zeker van. Daarom mogen we, ondanks de grote verantwoordelijkheid die op ons rust, ook ontspannen. In die geest wil ik afsluiten en het laatste woord geven aan Groen van Prinsterer. Hij zei: 'De HEERE regeert, bemoedigender waarheid is er niet'.

Onthoudt u alstublieft twee woorden. Gezin en moeder. In het christelijk gezin wordt vertraagd en verdiept. En het is de moeder die daarop de grootste invloed heeft.

Jan Bakker